

Piotr Michalik

Równość i wolność religijna w orzeczeniu Sądu Najwyższego USA w sprawie *Christian Legal Society v. Martinez*

Równość wobec prawa w prawie amerykańskim¹

Zasada równość wobec prawa jest jedną z głównych reguł systemu prawa we współczesnym państwie demokratycznym. Jej doniosłość normatywną wyrażają stosowne zapisy ustaw zasadniczych, jak art. 32 ust. 1 Konstytucji RP głoszący, iż „wszyscy są wobec prawa równi” i „wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”². Gwarancję równej ochrony praw (*Equal Protection Clause*) zawiera także sekcja pierwsza XIV Poprawki do Konstytucji USA, na mocy której „każdy, kto urodził się lub naturalizował w Stanach Zjednoczonych i podlega ich zwierzchnictwu, jest obywatelem Stanów Zjednoczonych i tego stanu, w którym zamieszkuje. Żaden stan nie może wydawać ani stosować ustaw, które by ograniczały prawa i wolności obywateli Stanów Zjednoczonych. Nie może też żaden stan

---

¹ Ogólnie na temat systemu prawa amerykańskiego zob. R. Tokarczuk, *Prawo amerykańskie*, Kraków 2009.

² O znaczeniu zasady równości wobec prawa dla współczesnego pojmowania porządku demokratycznego świadczy struktura Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPPUE) z 2000 r. Jej trzeci z siedmiu rozdziałów (art. 20–26) zatytułowany jest „Równość”. Zob. http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf [dostęp: 19.12.2011].

pozbawić kogoś życia, wolności lub mienia bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości ani odmówić komukolwiek na swoim obszarze równej ochrony prawa”³.

Z historyczno-prawnego punktu widzenia droga do normatywnego zagwarantowania równości mieszkańców USA wiodła w pierwszej kolejności poprzez meandry amerykańskiego niewolnictwa i segregacji rasowej⁴. Ani Konstytucja USA z 1787 roku, ani *Bill of Rights* z 1789 roku nie gwarantowały *expressis verbis* równości wobec prawa. Nawiązywała jednak do niej *Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych* z 1776 roku, do której słynnych słów o naturalnej równości ludzi⁵ odwoływały się kolejne pokolenia przeciwników niewolnictwa. Dopiero uchwalenie w 1866 roku i wejście w życie w 1868 roku powołanej już XIV Poprawki, wprowadziło do prawa federalnego zasadę równej ochrony praw (*equal protection of the laws*). Ta ostatnia nie prędko jednak zinterpretowana została jako reguła równości wobec prawa (*equality before the law/equality under the law*). W 1896 roku w precedensowej decyzji z w sprawie *Plessy v. Ferguson*⁶ Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych [dalej: SN]⁷ orzekł niemalże jednogłośnie (7:1), iż ustawa stanu Luizjana nakazująca wprowadzenie w pociągach „równych, ale oddzielnych przedziałów dla rasy białej i kolorowej” jest konstytucyjna⁸. Autor opinii większości, sędzia Henry Billings Brown, nie zaprzeczając gwarancyjnej roli XIV Poprawki, uznał jednak jej realizację na płaszczyźnie społecznej za niepożądaną

³ „Section 1. All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws” (za: *Konstytucja oraz inne podstawowe dokumenty i symbole amerykańskiej kultury patriotycznej*, red. K. Michałek, Warszawa 2005).

⁴ Zob. A. Kull, *The Color-Blind Constitution*, Harvard University Press 1992.

⁵ „We hold these truths to be self-evident that all men are created equal” („Uważamy następujące prawdy za oczywiste, że wszyscy ludzie stworzeni są równymi”) (za: *Konstytucja oraz inne podstawowe dokumenty*, dz. cyt.).

⁶ *Plessy v. Ferguson*, 163 U. S. 537 (1896).

⁷ Szerzej na temat SN zob. L. Garlicki, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych. Konstytucja – polityka – prawa obywatelskie*, Wrocław – Warszawa 1982.

⁸ *Plessy v. Ferguson*, 540: „[...] all railway companies carrying passengers in their coaches in this state, shall provide equal but separate accommodations for the white, and colored races [...]”.

i tym samym stworzył podstawę prawną dla słynnej doktryny segregacji rasowej (*separate but equal*)⁹.

Precedens z *Plessy v. Ferguson* został obalony dopiero w 1954 roku w słynnej sprawie *Brown v. Board of Education*¹⁰. Rozstrzygając o konstytucyjności segregacji rasowej w szkolnictwie publicznym, SN pod przewodnictwem prezesa Earla Warrena jednomyślnie (9:0) orzekł, iż „odseparowane instytucje edukacyjne są z samej swojej istoty nierówne”, a zmuszone do korzystania z nich osoby „są pozbawione równej ochrony praw gwarantowanej poprzez XIV Poprawkę”¹¹. Precedens z *Brown v. Board of Education* nie tylko był początkiem końca segregacji rasowej w USA¹², lecz także „umocnił” gwarancyjną pozycję zawartą w Konstytucji federalnej zasady równości wobec prawa. Przyczynił się także do znacznego zwiększenia „aktywności” SN w sferze normatywnej realizacji postulatów równościowych różnych grup społecznych¹³, czy też organizacji występujących jako tych grup przedstawiciele, jak NAACP¹⁴ czy ACLU¹⁵. Warto podkreślić, iż delegalizacja segregacji rasowej poprzedziła zakończenie trwają-

---

⁹ Tamże, 544: „The object of the amendment was undoubtedly to enforce the absolute equality of the two races before the law, but, in the nature of things, it could not have been intended to abolish distinctions based upon color, or to enforce social, as distinguished from political, equality, or a commingling of the two races upon terms unsatisfactory to either”.

¹⁰ *Brown v. Board of Education*, 347 U. S. 483 (1954).

¹¹ Tamże, 495: „We conclude that, in the field of public education, the doctrine of «separate but equal» has no place. Separate educational facilities are inherently unequal. Therefore, we hold that the plaintiffs and others similarly situated for whom the actions have been brought are, by reason of the segregation complained of, deprived of the equal protection of the laws guaranteed by the Fourteenth Amendment”.

¹² Ostatnim aktem tego procesu było orzeczenie SN z 1967 r. w sprawie *Loving v. Virginia*, w którym sąd uznał za niekonstytucyjne ustawy stanowe zakazujące małżeństw międzyrasowych (*inter-racial marriages*). Zob. *Loving v. Virginia*, 388 U. S. 1 (1967).

¹³ Od lat 60. oparte między innymi na gwarancjach XIV Poprawki orzecznictwo SN w zakresie praw obywatelskich (*civil rights*), między innymi w takich kwestiach, jak prawo do prywatności, prawo do aborcji, a zwłaszcza równości w zatrudnieniu (tzw. akcja afirmatywna – *affirmative action*), wywoływało i nadal wywołuje liczne kontrowersje, tak w środowisku prawniczym, jak w społeczeństwie amerykańskim. Na temat akcji afirmatywnej zob. A. Bryk, *Akcja afirmatywna, doktryna „różnorodności” a plemienna koncepcja społeczeństwa liberalnego*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, 2004, nr 2, s. 31–110.

¹⁴ National Association for the Advancement of Colored People.

¹⁵ American Civil Liberties Union.

cego od XIX wieku procesu równouprawnienia kobiet w USA¹⁶. Jakkolwiek na mocy XIX Poprawki do Konstytucji federalnej kobiety otrzymały czynne prawo wyborcze w 1920 roku, dopiero w 1971 roku w orzeczeniu *Reed v. Reed* SN objął równouprawnienie płci gwarancją *Equal Protection Clause* XIV Poprawki¹⁷.

Zakaz dyskryminacji w prawie amerykańskim – kwestia orientacji seksualnej

Praktyczna realizacja zasady równości wobec prawa następuje poprzez wykorzystanie szeregu narzędzi, tak o charakterze normatywnym, jak i pozanormatywnym. Jednym z takich narzędzi jest zakaz dyskryminacji, który, dobrze znanym polskiemu i europejskiemu prawodawstwu¹⁸, jest także szeroko stosowany w prawie amerykańskim. Prawa anty-dyskryminacyjne (*anti-discrimination laws*) występują w systemie normatywnym Stanów Zjednoczonych zarówno w prawie federalnym, jak i stanowym. Historycznie pierwszy federalny zakaz dyskryminacji, ze względu na rasę, kolor skóry lub uprzedni stan niewolnictwa albo służby przymusowej (*involuntary servitude*), wprowadzony został przez Kongres już w 1866 roku¹⁹. Jednak dopiero prawa antydyskryminacyjne ustanowione sto lat później zostały realnie wprowadzone w życie. Do najważniejszych obowiązujących obecnie należą zakaz dyskryminacji w ramach realizacji działań współfinansowanych z budżetu federalnego (*federally assisted programs*) oraz zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu, wprowadzone na mocy ustawy o prawach obywatelskich (Civil Right Act) uchwalonej przez Kongres w 1964 roku²⁰.

---

¹⁶ Zob. D. L. Rhode, *Justice and gender: sex discrimination and the law*, Harvard University Press 1991.

¹⁷ *Reed v. Reed*, 404 U. S. 71 (1971).

¹⁸ Zob. art. 32 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 21 KPPUE.

¹⁹ An Act to protect all Persons in the United States in their Civil Rights, and furnish the Means of their Vindication, 14 Stats. 27 (1866), [w:] *A Century of Lawmaking for a New Nation: U.S. Congressional Documents and Debates, 1774–1875*, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=llsl&fileName=014/llsl014.db&recNum=058> [dostęp: 27.12.2011]. Pośrednio fragment powyższej ustawy stanowi obecnie § 1981 tytułu 42 Kodeksu Stanów Zjednoczonych (United States Code): Equal Rights under the Law. Odnosnie do United States Code [dalej: U.S.C.] zob. <http://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionUScode.action?collectionCode=USCODE> [dostęp: 27.12.2011].

²⁰ Civil Right Act of 1964, 42 U.S.C. § 1983.

Civil Right Act of 1964 zabrania dyskryminacji w ramach realizacji działań współfinansowanych z budżetu federalnego ze względu na rasę, kolor skóry i pochodzenie narodowe²¹ oraz dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na rasę, kolor skóry, religię, płeć i pochodzenie narodowe pracownika²². Na przestrzeni następnych kilkunastu lat zakres gwarancji ustawy z 1964 roku stopniowo ulegał rozszerzeniu. Na mocy kolejnych ustaw Kongresu rozszerzono zakaz dyskryminacji ze względu na płeć²³ i wprowadzono zakaz dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć i pochodzenie narodowe w edukacji publicznej²⁴. Nowymi przesłankami antydyskryminacyjnymi stały się także wiek²⁵, niepełnosprawność²⁶ i ciąża²⁷. Począwszy od lat 70., wraz z ustanawianiem pierwszych stanowych zakazów dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na orientację seksualną (*sexual orientation*)²⁸, przedmiotem prac Kongresu wielokrotnie były propozycje wprowadzenia przedmiotowego zakazu w prawie federalnym²⁹. Jednak ze względu na wyjątkową kontrowersyjność praw mniejszości seksualnych (tzw. LGBT

---

²¹ 42 U.S.C. § 2000d: „Prohibition against exclusion from participation in, denial of benefits of, and discrimination under federally assisted programs on ground of race, color, or national origin. No person in the United States shall, on the ground of race, color, or national origin, be excluded from participation in, be denied the benefits of, or be subjected to discrimination under any program or activity receiving Federal financial assistance”.

²² 42 U.S.C. § 2000e-2: „Unlawful employment practices (a) Employer practices.

It shall be an unlawful employment practice for an employer –

(1) to fail or refuse to hire or to discharge any individual, or otherwise to discriminate against any individual with respect to his compensation, terms, conditions, or privileges of employment, because of such individual's race, color, religion, sex, or national origin; or

(2) to limit, segregate, or classify his employees or applicants for employment in any way which would deprive or tend to deprive any individual of employment opportunities or otherwise adversely affect his status as an employee, because of such individual's race, color, religion, sex, or national origin”.

²³ Education Amendments of 1972, 20 U.S.C. § 1681.

²⁴ Equal Educational Opportunities Act of 1974, 20 U.S.C. § 1701, 1703.

²⁵ Age Discrimination in Employment Act of 1967, 29 U.S.C. § 623; Age Discrimination Act of 1975, 42 U.S.C. § 6101.

²⁶ Rehabilitation Act of 1973, 29 U.S.C. § 794; American with Disabilities Act of 1990, 42 U.S.C. § 12101.

²⁷ Pregnancy Discrimination Act of 1978, 42 U.S.C. § 2000e (k).

²⁸ Zob. niżej.

²⁹ Zob. *Nondiscrimination legislation historical timeline*, [w:] *National Gay and Lesbian Task Force* – <http://www.thetaskforce.org/issues/nondiscrimination/timeline> [dostęp: 27.12.2011].

rights³⁰) żaden z popieranych przez Demokratów projektów, w tym wniesiony w 1994 roku i nadal podtrzymywany projekt ustawy o niedyskryminacji w zatrudnieniu (Employment Non-Discrimination Act, ENDA), nie uzyskał wymaganej większości w Kongresie³¹.

Brak zgody na wprowadzenie federalnego zakazu dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na orientację seksualną pracownika jedynie częściowo odzwierciedla stan prawny obowiązujący w Dystrykcie Kolumbii i poszczególnych stanach USA. W okręgu stołecznym przedmiotowy zakaz został ustanowiony już w 1977 roku, a w stanie Wisconsin w 1982 roku³². Kolejno wprowadzono go w Massachusetts w 1989, Connecticut i Vermont w 1991, Kalifornii i New Jersey w 1992, Minnesocie w 1993, Rhode Island w 1995, New Hampshire w 1998, Newadzie w 1999, Marylandzie w 2001, Nowym Jorku i Nowym Meksyku w 2003, Maine w 2005, Illinois i stanie Waszyngton w 2006, Kolorado i Iowa w 2007, Oregonie w 2008, Delaware w 2009 i na Hawajach w 2011 roku. Łącznie w 21 stanach oraz Dystrykcie Kolumbii obowiązuje zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną pracownika zarówno w zatrudnieniu publicznym, jak i prywatnym. Ponadto począwszy od 1993 roku w Minnesocie, a następnie w 14 z wymienionych stanów oraz okręgu stołecznym wprowadzono zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na tożsamość płciową (*gender identity*) pracownika³³. Analogiczne zakazy dotyczą także innych sfer życia publicznego i prywatnego, między innymi edukacji publicznej³⁴ czy praw i polityki mieszkaniowej³⁵.

---

³⁰ Lesbian, gay, bisexual and transgender rights.

³¹ Zob. *Nondiscrimination legislation*, dz. cyt. Obecny projekt ENDA przewiduje zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową. Zob. oficjalny tekst projektu – <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?c112:1:/temp/~c1127mdKpm:e7756>: [dostęp: 27.12.2011]. Tożsamy zakaz w podstawowej i średniej edukacji publicznej przewiduje wniesiony w 2011 r. projekt Student Non-Discrimination Act – <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c112:H.R.998>: [dostęp: 27.12.2011].

³² *Statewide Employment Laws & Policies*, [w:] Human Rights Campaign [dalej: HUC], http://2fwww.hrc.org/documents/Employment_Laws_and_Policies.pdf [dostęp: 27.12.2011].

³³ Tamże.

³⁴ *Statewide School Laws & Policies*, HUC, http://2fwww.hrc.org/documents/school_laws.pdf [dostęp: 27.12.2011]. Zob. także niżej, rozdział pt. *Sprawa Christian Legal Society v. Martinez* – stan prawny.

³⁵ *Statewide Housing Laws & Policies*, HUC, http://2fwww.hrc.org/documents/Housing_Laws_and_Policies.pdf [dostęp: 27.12.2011].

Aktywność tak Kongresu, jak i legislatur stanowych w kwestii zakazu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną była i jest nadal jednym z elementów politycznego, społecznego, moralno-religijnego, a także prawnego konfliktu o prawa LGBT w USA. Jednak zgodnie z zasadami amerykańskiego systemu prawa, wyjąwszy nadzwyczajną procedurę wprowadzenia poprawki do Konstytucji federalnej, najważniejszym arbitrem w tym sporze pozostaje SN. Możliwość sądowej kontroli konstytucyjności (*judicial review*)³⁶ zakazu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną przyniosła sprawa *Romer v. Evans*, którą SN rozstrzygnął w 1996 roku³⁷. Przedmiotem kontroli była w niej Poprawka 2 do Konstytucji stanu Kolorado przyjęta w referendum stanowym w 1992 roku. *Expressis verbis* zabraniała ona władzom stanowym gwarantowania w jakiegokolwiek formie szczególnej ochrony prawnej osób homoseksualnych i biseksualnych ze względu na ich orientację, zachowanie, praktyki oraz relacje wzajemne, w tym wprowadzania zakazu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną³⁸. Podstawą wprowadzenia Poprawki był sprzeciw większości społeczeństwa Kolorado wobec przyznawania mniejszościom seksualnym szerszej ochrony prawnej, niż posiadają osoby heteroseksualne³⁹.

W opinii większości (6:3) autorstwa sędziego Anthony'ego Kennedy'ego SN orzekł, iż Poprawka 2 jest sprzeczna z *Equal Protection Clause* XIV Poprawki do Konstytucji federalnej. Zdaniem sądu rzeczywistym celem zmiany konstytucji Kolorado było pozbawienie osób homoseksualnych, których status SN uznaje na równi z osobami heteroseksualnymi, praw gwarantowanych przez XIV Poprawkę. Stan nie może *a priori* pozbawić żadnej grupy społecznej ochrony prawnej bez wykazania uprawnionego interesu publicznego (*legitimate state interest*). Tym ostatnim nie jest zdaniem SN ochrona interesu większości. Przyczyną wprowadzenia szczególnej ochrony osób homoseksualnych jest bowiem fakt bycia przez nich mniejszością, którą państwo (stan) ma obowiązek chronić przed dyskryminacją ze strony heteroseksualnej większości⁴⁰. Tym samym w oparciu o klauzulę rów-

---

³⁶ Na temat ukształtowania się *judicial review* w USA zob. G. Górski, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych do 1930 roku*, Lublin 2006, s. 68–110.

³⁷ *Romer v. Evans*, 517 U. S. 620 (1996).

³⁸ Tamże, 624.

³⁹ Tamże, 626.

⁴⁰ Tamże, 635.

nej ochrony XIV Poprawki SN jednoznacznie uznał konstytucyjność stanowych praw anty-dyskryminacyjnych ze względu na orientację seksualną. Co więcej, uznając równość praw osób hetero- i homoseksualnych „wyraził gotowość” do przełamania precedensu w sprawie legalności współżycia homoseksualnego z *Bowers v. Hardwick* z 1986 roku⁴¹, co rzeczywiście nastąpiło w orzeczeniu *Lawrence and Garner v. Texas* z 2003 roku⁴².

Sprawa *Christian Legal Society v. Martinez*⁴³ – stan faktyczny

College Hastings (Hastings College of the Law), funkcjonujący w ramach publicznego Uniwersytetu Kalifornijskiego, stymuluje i kontroluje działalność organizacji studenckich poprzez specjalny program Zarejestrowanej Organizacji Studenckiej (Registered Student Organization, RSO). Niezależnie od oficjalnego uznania ze strony władz uczelni, w ramach programu każda zarejestrowana organizacja korzysta z szeregu udogodnień w prowadzeniu swojej działalności. Do najistotniejszych z nich należą możliwość uzyskania pomocy finansowej uczelni oraz korzystanie z jej infrastruktury, w tym sieci komunikacyjnej. W 2004 roku funkcjonująca już w Hastings chrześcijańska organizacja studencka przystąpiła do Chrześcijańskiego Towarzystwa Prawniczego (Christian Legal Society, CLS-National)⁴⁴. Następnie już jako uczelniany oddział Towarzystwa (Christian Legal Society Chapter of the University of California, Hastings College of the Law, CLS) wystąpiła o przyznanie jej statusu RSO, przedkładając wymagane przez przepisy programu dokumenty. Niespodziewanie, bo po raz pierwszy od powstania programu RSO, władze uczelni odmówiły rejestracji nowej

---

⁴¹ *Bowers v. Hardwick*, 478 U. S. 186 (1986). W orzeczeniu tym SN podtrzymał konstytucyjność penalizacji współżycia homoseksualnego w prawie stanowym.

⁴² *Lawrence and Garner v. Texas*, 539 U. S. 558 (2003). Decyzja w tej sprawie została podjęta przez ten sam skład sędziowski co w *Romer v. Evans*. Autorem opinii tej samej większości (6:3) był ponownie sędzia Kennedy. SN orzekł, iż współżycie homoseksualne wynika z prawa do wolności i prywatności, wobec powyższego podlega ochronie *Equal Protection Clause* i *Due Process Clause* XIV Poprawki.

⁴³ *Christian Legal Society Chapter of the University of California, Hastings College of the Law v. Martinez et al.*, 561 U. S. _ (2010).

⁴⁴ Odnosnie do Christian Legal Society zob. <http://www.clsnet.org/page.aspx?pid=329> [dostęp: 28.12.2011].

organizacji. Przyczyną odmowy była niezgodność regulacji (*bylaws*) przyjętych przez CLS z obowiązującą wszystkie RSO w Hastings polityką niedyskryminacji (*Nondiscrimination Policy*) oraz służącą jej implementacji tzw. polityką „otwartego dostępu” (*all-comers policy*)⁴⁵.

Wprowadzona przez władze uczelni polityka niedyskryminacji zakazuje wszelkich niezgodnych z prawem praktyk dyskryminujących ze względu na rasę, kolor skóry, religię, pochodzenie, niepełnosprawność, wiek, płeć i orientację seksualną⁴⁶. W celu jej realizacji Hastings uzależnia przyznanie statusu RSO od zastosowania się wnioskującej organizacji do polityki „otwartego dostępu”. Wymaga ona zgody organizacji na potencjalne przyjęcie każdego chętnego studenta, przyznanie mu statusu członka organizacji, a także objęcia w niej funkcji kierowniczej, niezależnie od jego statusu lub przekonania⁴⁷. Tymczasem zgodnie z regulacjami przyjętymi w CLS-National, każdy członek towarzystwa ma obowiązek podpisać specjalne wyznanie wiary chrześcijańskiej (*Statement of Faith*) i stosować się do jej wymogów w swoim postępowaniu⁴⁸. Zgodnie ze stanowiskiem CLS-National oznacza to, iż do towarzystwa mogą należeć wyłącznie osoby podzielające i realizujące chrześcijańskie nakazy moralne. Między innymi przekonanie, iż współżycie seksualne powinno mieć miejsce wyłącznie w ramach heteroseksualnego małżeństwa, a inne formy współżycia, zwłaszcza homoseksualnego, są niedopuszczalne⁴⁹.

W odmowie rejestracji skierowanej do CLS władze uczelni wskazały, iż regulacje przyjęte przez organizację dyskryminują ze względu na religię i orientację seksualną. W odpowiedzi CLS wystąpiła o jej wyłączenie spod obowiązywania polityki niedyskryminacji. Władze Hast-

---

⁴⁵ Zdaniem mniejszości składu SN władze Hastings nie udowodniły, iż polityka „otwartego dostępu” istniała i była egzekwowana przed odmową rejestracji CLS. Zob. niżej, rozdział pt. Sprawa *Christian Legal Society v. Martinez* – orzeczenie SN i jego skutki dla ochrony wolności religijnej w ramach *limited public forum*.

⁴⁶ *Christian Legal Society v. Martinez*: „[Hastings] shall not discriminate unlawfully on the basis of race, color, religion, national origin, ancestry, disability, age, sex or sexual orientation. This nondiscrimination policy covers admission, access and treatment in Hastings-sponsored programs and activities”.

⁴⁷ „Allow any student to participate, become a member, or seek leadership positions in the organization, regardless of [her] status or beliefs” (tamże).

⁴⁸ Zob. *The CLS Statement of Faith*, <http://www.clsnet.org/page.aspx?pid=649> [dostęp: 28.12.2011].

⁴⁹ *Christian Legal Society v. Martinez*.

ings ponownie odmówiły, argumentując, iż CLS może zostać RSO „wyłącznie jeżeli umożliwi uzyskanie członkostwa wszystkim studentom niezależnie od ich przekonań religijnych lub orientacji seksualnej”⁵⁰. Jednocześnie władze poinformowały CLS, iż nie będąc RSO, może funkcjonować na kampusie uczelni, korzystając z jego infrastruktury w ograniczonym zakresie. CLS nie chcąc zmienić swoich regulacji, zdecydowało się na to drugie rozwiązanie, podejmując i prowadząc działalność bez korzystania z dobrodziejstw programu RSO. Jednocześnie jednak, jeszcze w 2004 roku, CLS wniosło przeciwko władzom Hastings powództwo do federalnego Sądu Dystryktowego (United States District Court for the Northern District of California). Przedmiotem zarzutów powództwa było naruszenie praw CLS gwarantowanych przez I i XIV Poprawkę do Konstytucji federalnej w zakresie 1) wolności słowa i innych form ekspresji (*free speech*), 2) stowarzyszania się w celu wyrażania wspólnych poglądów (*expressive association*) oraz 3) swobodnej praktyki religijnej (*free exercise of religion*)⁵¹.

Sąd Dystryktowy oddalił wszystkie trzy zarzuty CLS, uznając, iż zarówno polityka niedyskryminacji, jak i polityka „otwartego dostępu” są zgodne z I Poprawką. Zdaniem sądu działania władz Hastings nie przekroczyły ram prawnych ustalonych dla tzw. ograniczonego forum publicznego, które college stworzył, realizując program RSO⁵². Nie zgadzając się z tym rozstrzygnięciem, CLS wniosło apelację do federalnego Sądu Apelacyjnego (United States Court of Appeals for the Ninth Circuit). Ten ostatni w 2009 roku oddalił jednak apelację i podtrzymał wyrok sądu I instancji, uznając politykę uczelni nakładającą na wszystkie organizacje studenckie obowiązek przyjmowania i dopuszczania do członkostwa wszystkich studentów nawet tych, którzy nie zgadzają się z „misją grupy”, do której wstępują. Zdaniem Sądu Apelacyjnego polityka ta jest zarówno neutralna co do poglądów (*viewpoint neutral*), jak i uzasadniona (*reasonable*), co decyduje o jej konstytucyjności⁵³. W tych okolicznościach, a także wobec faktu,

---

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże. Zob. niżej.

⁵² Tamże. Zob. niżej.

⁵³ „All groups must accept all comers as voting members even if those individuals disagree with the mission of the group. The conditions on recognition are therefore viewpoint neutral and reasonable” (*Christian Legal Society Chapter of Univ. of Cal. v. Kane*, 319 Fed. Appx. 645, 645–646 [CA9 2009]). Szerzej zob. niżej.

iz w 2006 roku Sąd Apelacyjny dla Siódmego Okręgu (United States Court of Appeals for the Seventh Circuit) w siostrzanej sprawie *Christian Legal Society v. Walker* uznał powództwo innego oddziału CLS-National⁵⁴, CLS wniosło odwołanie do SN. Ten ostatni jeszcze w 2009 roku zgodził się na rozpatrzenie sprawy w trybie *certiorari*⁵⁵, a w 2010 roku wydał wyrok w sprawie *Christian Legal Society v. Martinez*.

Sprawa *Christian Legal Society v. Martinez* – stan prawny

Zarzuty podniesione przez CLS przeciwko władzom Hastings oparte były na klauzulach I Poprawki do Konstytucji federalnej. Stanowi ona, iż „Kongres nie uchwali prawa odnośnie do ustanowienia religii ani zakazującego swobodnego jej praktykowania; ograniczającego wolność słowa lub prasy, albo naruszającego prawo ludu do spokojnych zgromadzeń i do wnoszenia do najwyższych władz petycji o naprawienie krzywd”⁵⁶. Zgodnie z orzecnictwem SN I i XIV Poprawka gwarantują każdemu obywatelowi Stanów Zjednoczonych szereg praw, których nie mogą naruszać ani władze federalne, ani stanowe⁵⁷. Pierwsze zdanie I Poprawki to słynne

---

⁵⁴ *Christian Legal Society v. Walker*, 453 F.3d 853 (CA7 2006). Szerzej zob. Constitutional law. First Amendment. Seventh Circuit holds that public university cannot refuse to recognize student group based on group's violation of school nondiscrimination policy. *Christian Legal Society v. Walker*, 453 F.3d 853 (7th Cir. 2006), „Harvard Law Review”, 2007, t. 120, nr 4, s. 1112–1119.

⁵⁵ *Certiorari* jest jednym z trybów apelacyjnych inicjujących rozpatrzenie sprawy przed SN. Obecnie jest on podstawową formą wnoszenia „apelacji” do SN. Zob. T. J. Zieliński, *Państwo wobec religii w szkole publicznej według orzecnictwa Sądu Najwyższego USA*, Toruń 2008, s. 34–38.

⁵⁶ „Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances”.

⁵⁷ Ze względu na dualizm prawny USA, aż do wejścia w życie XIV Poprawki I Poprawka obowiązywała wyłącznie władze federalne. Jednak także po 1868 r. objęcie prawa stanowego gwarancjami I Poprawki (tzw. inkorporacja I Poprawki) następowało stopniowo, w oparciu o orzecznictwo SN. Przykładowo w przypadku klauzul religijnych I Poprawki nastąpiło to dopiero w 1940 r. (*Free Exercise Clause*) i 1947 r. (*Establishment Clause*). Zob. T. J. Zieliński, *Neutralność religijna państwa w USA w świetle orzecnictwa federalnego Sądu Najwyższego (zagadnienia podstawowe)*, [w:] M. Pietrzak, *Francuska ustawa z 9 grudnia 1905 roku o rozdziale Kościoła i państwa z perspektywy stu lat*, Warszawa 2007, s. 89.

klauzule religijne (*Religious Clauses*), będące podstawą stosunków polityczno-wyznaniowych w USA. Klauzula ustanowienia (*Establishment Clause*) gwarantuje rozdział Kościoła od państwa (*separation of church and state*), a klauzula swobodnej praktyki (*Free Exercise Clause*) gwarantuje wolność religijną (*free exercise of religion, freedom of religion*)⁵⁸. Druga część Poprawki to klauzula swobodnej mowy/ekspresji (*Free Speech/Expression Clause*) gwarantująca wolność słowa i innych form ekspresji (*freedom of speech/expression*), wolność prasy (*freedom of the press*) oraz wolność stowarzyszania się (*freedom of association*)⁵⁹, w tym także prawo do stowarzyszania się w celu wspólnej ekspresji/wyrażania wspólnych poglądów (*right to expressive association*)⁶⁰. Ostatnie zdanie Poprawki gwarantuje wolność zgromadzeń (*freedom of assemble*) oraz prawo do wnoszenia petycji (*right to petition*).

Pierwszy zarzut CLS należy ocenić w świetle orzecznictwa SN dla prawa do swobodnej mowy/ekspresji, w tzw. ograniczonym forum publicznym (*limited public forum, LPF*)⁶¹. Zgodnie z orzeczeniem w sprawie *Widmar v. Vincent* z 1981 roku, autorstwa sędziego Lewisa F. Powella, jeżeli uczelnia publiczna udostępnia swoją infrastrukturę lub inne środki grupom studenckim, tworzy otwarte forum dla tych grup (LPF)⁶². Wykluczenie określonej grupy z LPF jest równoznaczne z naruszeniem jej prawa do swobodnej ekspresji oraz prawa do stowarzyszania się w ramach kampusu uczelni, które to prawa SN potwierdził w orzeczeniu w sprawie *Healy v. James*⁶³. Każde takie naruszenie musi mieć podstawę konstytucyj-

---

⁵⁸ Szerzej na temat klauzul religijnych oraz dotyczącego ich orzecznictwa SN zob. R. M. Małajny, „Mur Separacji” – państwo a Kościół w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Katowice 1992.

⁵⁹ Zob. *NAACP v. Alabama*, 357 U.S. 449 (1958).

⁶⁰ Zob. niżej.

⁶¹ Ze względu na specyfikę prawa precedensowego w terminologii stosowanej w poszczególnych orzeczeniach SN występują rozbieżności. Wyjęcie ich z kontekstu orzeczenia może prowadzić do nieporozumień. Dla jasności wyводу konsekwentnie stosuję terminologię przyjętą w *Christian Legal Society v. Martinez*.

⁶² *Widmar v. Vincent*, 454 U. S. 263, 267 (1981).

⁶³ *Healy v. James*, 408 U. S. 169, 180 (1972). Sprawa ta dotyczyła całkowitego wykluczenia organizacji studenckiej Studenci na rzecz Społeczeństwa Demokratycznego (*Students for a Democratic Society*) z kampusu uczelni. SN w jednogłośnym orzeczeniu, także autorstwa sędziego Powella, uznał wykluczenie za niekonstytucyjne.

ną. Oznacza to, iż przesłanki działania uczelni podlegają badaniu na okoliczność ich konstytucyjności (*constitutional scrutiny*), czyli zgodności z klauzulą *Free Speech* I Poprawki⁶⁴. W *Widmar* SN niemal jednogłośnie (8:1) orzekł, że uczelnia nie może wykluczyć grupy studenckiej z LPF ze względu na religijny charakter działalności grupy. Podstawą takiego wykluczenia byłaby bowiem religijna treść przekazu grupy, czyli jej mowa/ekspresja religijna (*religious speech*). Jest to niedopuszczalne w świetle I Poprawki, która pozwala na ograniczanie swobodnej ekspresji wyłącznie na podstawie neutralnych i uzasadnionych kryteriów⁶⁵.

Swoje stanowisko z *Widmar* SN potwierdził w kolejnych orzeczeniach rozstrzygających o dopuszczalności ekspresji religijnej (*religious speech*) w ramach różnych LPF: *Board of Education v. Mergens* z 1990⁶⁶, *Lamb's Chapel v. Center Morisches School District* z 1993⁶⁷, *Rosenberger v. University of Virginia* z 1995⁶⁸ i *Good News Club v. Milford Central School* z 2001 roku⁶⁹. Wśród powyższych orzeczeń jedynie sprawa *Rosenberger* dotyczyła uczelni wyższej. Stroną powodową był w niej student publicznego Uniwersytetu Wirginii Roland Rosenberger. Władze uczelni odmówiły mu refundacji kosztów druku studenckiego czasopisma ze środków specjalnego funduszu (Student Activities Fund, SAF) przeznaczonego na finansowanie działalności edukacyjnej studentów uniwersytetu. Przyczyną odmowy była niezgodna z regulaminem SAF religijna treść czasopisma „promująca i manifestująca

---

⁶⁴ *Widmar v. Vincent*, 268.

⁶⁵ Tamże, 277: „Having created a forum generally open to student groups, the University seeks to enforce a content-based exclusion of religious speech. Its exclusionary policy violates the fundamental principle that a state regulation of speech should be content-neutral, and the University is unable to justify this violation under applicable constitutional standards”.

⁶⁶ *Board of Education v. Mergens*, 496 U. S. 226 (1990). W orzeczeniu tym SN uznał konstytucyjność tzw. Equal Access Act (EAA) z 1984 r. (20 U.S.C. 4071), uchwalonego przez Kongres w oparciu o precedens z *Widmar*. EEA zezwala na pozalekcyjne zajęcia religijne uczniów w szkole publicznej. Ekspresji religijnej w szkole publicznej dotyczyły także *Lamb's Chapel v. Center Morisches School District* oraz *Good News Club v. Milford Central School*. Zob. T. J. Zieliński, *Państwo wobec religii w szkole publicznej*, dz. cyt., s. 231–257.

⁶⁷ *Lamb's Chapel v. Center Morisches School District*, 508 U. S. 384 (1993).

⁶⁸ *Rosenberger v. University of Virginia*, 515 U. S. 819 (1995).

⁶⁹ *Good News Club v. Milford Central School*, 533 U. S. 98 (2001).

określoną wiarę”⁷⁰. Zdaniem władz uczelni przeznaczenie środków z funduszu⁷¹ na czasopismo promujące religię oznaczałoby pogwałcenie klauzuli ustanowienia I Poprawki, która zakazuje bezpośredniego finansowania organizacji religijnych ze środków publicznych. Argument ten został uznany przez Sąd Apelacyjny, który orzekł, że co prawda doszło do naruszenia swobody ekspresji powoda w ramach LPF, ale dyskryminacyjne regulacje SAF są uzasadnione w świetle *Establishment Clause*⁷².

W swoim orzeczeniu niewielką większością (5:4) SN odrzucił stanowisko SA w sprawie klauzuli ustanowienia, potwierdzając i rozszerzając dotychczasową ochronę ekspresji religijnej w ramach LPR. Zgodnie z opinią większości autorstwa sędziego Kennedy’ego „uniwersytet wywiązując się z obowiązków nałożonych przez klauzulę swobodnej mowy/ekspresji, nie narusza klauzuli ustanowienia”⁷³. Tym samym SN ustalił reguły, w świetle których rozstrzygnął następnie sprawę CLS. Uczelnia chcąc wykluczyć organizację studencką z powołanego przez siebie LPF musi wykazać, że: 1) kryterium wykluczenia jest neutralne co do poglądów (*viewpoint neutral*), czyli między innymi nie może być kryterium religijnym; 2) kryterium wykluczenia jest uzasadnione (*reasonable*) w świetle celów stworzonego LPF, czyli jest wynikiem kompromisu pomiędzy konstytucyjnymi prawami wykluczanej grupy a interesem państwa/uczelni realizowanym w ramach LPF⁷⁴. Co więcej, sam fakt, iż skutkiem działania określonej grupy w ramach LPF jest zakazane przez klauzulę ustanowienia wspieranie religii przez państwo, nie może być podstawą wykluczenia. Organizacja studencka jest bowiem podmiotem prywatnym chronionym przez *Free Speech Clause* przed „atakami” ze strony *Establishment Clause*⁷⁵.

⁷⁰ *Rosenberger v. University of Virginia, Syllabus*. Wiarą tą było chrześcijaństwo.

⁷¹ Środki na SAF pochodziły z obowiązkowych składek studentów. Zob. tamże.

⁷² Tamże.

⁷³ Tamże, 845\0150846: „To obey the Establishment Clause, it was not necessary for the University to deny eligibility to student publications because of their viewpoint [...] The viewpoint discrimination inherent in the University’s regulation [...] was a denial of the right of free speech and would risk fostering a pervasive bias or hostility to religion, which could undermine the very neutrality the Establishment Clause requires. There is no Establishment Clause violation in the University’s honoring its duties under the Free Speech Clause”.

⁷⁴ Tamże, 829\0150830.

⁷⁵ Tamże, 839–841.

W swoim drugim zarzucie CLS powołało się na prawo do stowarzyszania się w celu wspólnej ekspresji/wyrażania wspólnych poglądów (*right to expressive association*). W jednomyślnym (7:0) orzeczeniu autorstwa sędziego Williama J. Brennana, w sprawie *Roberts v. United States Jaycees* z 1984 roku⁷⁶ SN przyjął, że wolność stowarzyszania się przyjmuje dwie podstawowe formy: osobistą, o charakterze stricte prywatnym (*freedom of intimate association*) oraz prywatno-publiczną, zorientowaną na wspólną realizację wolności chronionych przez klauzule I Poprawki⁷⁷. Ta ostatnia, powołana przez CLS, nie jest nieograniczona. Jeżeli jest to konieczne, musi ustąpić przed żywotnym interesem państwa (*compelling state interest*), którym jest między innymi zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć⁷⁸.

Jednocześnie jednak w orzeczeniu przygotowanym przez prezesa Williama H. Rehnquista w sprawie *Boy Scouts of America v. Dale* z 2000 roku, podzielony SN (5:4) uznał zastosowanie prawa antydyskryminacyjnego stanu New Jersey wobec stowarzyszenia skautów amerykańskich (*Boy Scouts of America*) za niekonstytucyjne⁷⁹. Sąd Najwyższy New Jersey orzekł, iż wyrzucając ze stowarzyszenia homoseksualistę i aktywistę ruchu gejowskiego Jamesa Dale'a, *Boy Scouts* złamali stanowy zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i nakazał powtórne przyjęcie go na stanowisko instruktora⁸⁰. SN nie podzielił tego stanowiska. Nie podważając zasadności prawa antydyskryminacyjnego, uznał, iż Dale jako instruktor organizacji, przez sam fakt bycia znanym homoseksualistą, wypacza zdecydowanie negatywne stanowisko *Boy Scouts* w stosunku do zachowań homoseksualnych. Natomiast I Poprawka gwarantuje, iż nawet uzasadniona ingerencja państwa w *freedom of expressive association* nie może w istotny sposób wpływać na zdolność stowarzyszenia do publicznego wyrażania i popierania swoich poglądów⁸¹. Tym sam SN wyznaczył granice ingerencji władz publicznych w sfe-

---

⁷⁶ *Roberts v. United States Jaycees*, 468 U. S. 609 (1984).

⁷⁷ Tamże, 618.

⁷⁸ Tamże, 623–625.

⁷⁹ *Boy Scouts v. Dale*, 530 U. S. 640 (2000).

⁸⁰ Tamże, *Syllabus*.

⁸¹ Tamże, 650n.

rę światopoglądu stowarzyszenia, nawet jeśli podstawą ingerencji są prawa antydyskryminacyjne.

Jak podkreślały władze Hastings, polityka niedyskryminacji przyjęta przez uczelnię i zastosowana wobec CLS oparta była na prawie kalifornijskim. Stanowy Equity in Higher Education Act gwarantuje równe prawa wszystkim studentom i zobowiązuje wszystkie instytucje edukacyjne do realizacji tej gwarancji⁸². Zakazuje także wszelkim takim instytucjom korzystającym ze środków publicznych dyskryminacji kogokolwiek ze względu na szereg czynników, w tym niepełnosprawność, płeć, tożsamość i ekspresję płciową, rasę, pochodzenie narodowe i etniczne, religię oraz orientację seksualną⁸³. Co więcej, regulacje stanowe dotyczące bezpośrednio Uniwersytetu Kalifornijskiego zabraniają jego pracownikom przekazywania jakichkolwiek środków publicznych na rzecz organizacji prywatnych, stosujących zakazane praktyki dyskryminacyjne w zakresie członkostwa w organizacji⁸⁴. Powyższe zakazy przewidują jednak dwa wyjątki istotne z punktu widzenia programu RSO, które choć niewiążące Hastings, mogły być wzięte pod uwagę w przypadku CLS. Po pierwsze zakaz dyskryminacji nie dotyczy placówki edukacyjnej kontrolowanej przez organizację religijną, jeżeli wprowadzenie zakazu dyskryminacji byłoby niezgodne z zasadami określonej religii⁸⁵. Po drugie zakaz przekazywania środków publicznych nie dotyczy organizacji studenckich⁸⁶.

---

⁸² Cal. Education Code § 66251, 66252. Zob. *Official California Legislative Information*, <http://www.leginfo.ca.gov/> [dostęp: 3.01.2012].

⁸³ Cal. Education Code § 66270: „No person shall be subjected to discrimination on the basis of disability, gender, gender identity, gender expression, nationality, race or ethnicity, religion, sexual orientation [...] in any program or activity conducted by any postsecondary educational institution that receives, or benefits from, state financial assistance or enrolls students who receive state student financial aid”.

⁸⁴ Cal. Education Code § 92150: „No state funds under the control of an officer or employee of the University of California shall ever be used for membership or for any participation involving a financial payment or contribution, on behalf of the university, or any individual employed by or associated therewith, in any private organization whose membership practices are discriminatory on the basis of the characteristics listed in Section 66270”.

⁸⁵ Cal. Education Code § 66271: „This chapter shall not apply to an educational institution that is controlled by a religious organization if the application would not be consistent with the religious tenets of that organization”.

⁸⁶ Cal. Education Code § 92150: „This section does not apply to any public funds that have been paid to an individual employee or officer of the university as salary,

Trzecim zarzutem CLS było naruszenie jego wolności religijnej gwarantowanej przez *Free Exercise Clause* I Poprawki. W świetle stanu faktycznego sprawy oraz w połączeniu z wcześniejszymi dwoma zarzutami *prima facie* nie był on uzasadniony. W orzeczeniu *Employment Division v. Smith* z 1990 roku, autorstwa sędziego Antonina Scalia, SN (6:3) przełamując precedens z *Sherbert v. Verner* z 1963 roku, pozbawił praktykowanie religii ochrony tzw. testu żywotnego interesu państwa (*Sherbert test*)⁸⁷. W *Smith* SN orzekł, iż klauzula swobodnej praktyki nie wyłącza obowiązywania neutralnych norm o ogólnym zastosowaniu, które jedynie incydentalnie obciążają praktykowanie religii⁸⁸. Pomimo uchwalenia przez Kongres w 1993 roku tzw. ustawy o przywróceniu wolności religijnej (*Religious Freedom Restoration Act, RFRA*)⁸⁹, w orzeczeniach SN *City of Boerne v. Flores* z 1997 roku⁹⁰ i *Gonzales v. Centro Espirita Beneficiente Uniao do Vegetal* z 2006 roku⁹¹ precedens ze *Smith* został utrzymany w zakresie prawa stanowego. Tym samym ekspresja religijna korzysta z szerszej ochrony konstytucyjnej na podstawie klauzuli swobodnej mowy/ekspresji, a nie klauzuli swobodnej praktyki. Mając świadomość powyższego stanu prawnego, CLS po oddaleniu zarzutu z *Free Exercise Clause* przez Sąd Dystryktowy właściwie nie podtrzymywało go w dalszym postępowaniu, nie był on więc rozpatrywany przez SN⁹².

---

or to any funds that are used directly or indirectly for the benefit of student organizations”.

⁸⁷ *Sherbert v. Verner*, 374 U. S. 398 (1963). Na temat *Sherbert test* oraz *Employment Div. v. Smith* zob. M. Potz, *Granice wolności religijnej. Kwestie wolności sumienia i wyznania oraz stosunku państwa do religii w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Wrocław 2008, s. 82–98.

⁸⁸ *Employment Div. v. Smith*, 494 U. S. 872, 878n.

⁸⁹ Religious Freedom Restoration Act of 1993, 42 U.S.C. § 2000bb.

⁹⁰ *City of Boerne v. Flores*, 521 U. S. 507 (1997).

⁹¹ *Gonzales v. Centro Espirita Beneficiente Uniao do Vegetal*, 546 U. S. 418 (2006).

⁹² *Christian Legal Society v. Martinez*. Sędzia Ginsburg jedynie „wspomniała” o powyższym zarzucie w jednym z przypisów orzeczenia.

**Sprawa *Christian Legal Society v. Martinez*
– orzeczenie SN i jego skutki dla ochrony
wolności religijnej w ramach *limited public forum*⁹³**

Sprawa CLS podzieliła SN (5:4), podobnie jak wcześniej sprawy *Rosenberger* i *Boy Scouts*. O ile jednak w obu tych sprawach przeważało zdanie sędziów uważanych za konserwatywnych, to w *Christian Legal Society v. Martinez* przeważało zdanie tzw. liberałów, do których tym razem dołączył sędzia Kennedy. Opinię większości (*plurality/majority opinion*) będącą jednocześnie wyrokiem sądu (*opinion of the Court*) przygotowała sędzia (*Justice*, J.) Ruth Bader Ginsburg. Dołączyli się do niej sędziowie John Paul Stevens, Kennedy, Stephen G. Breyer i Sonia Sotomayor. Sędziowie Stevens i Kennedy przygotowali także opinie zbieżne (*concurring opinions*). Zdanie odrębne (*dissenting opinion*) pełniące w tym przypadku rolę opinii mniejszości, przygotował sędzia Samuel A. Alito, a dołączyli do niego prezes SN (*Chief Justice*, C. J.) John G. Roberts oraz sędziowie Scalia i Clarence Thomas⁹⁴.

Rozstrzygnięcie sądu oparte było na dwu wstępnych założeniach, które w znacznym stopniu zdeterminowały treść orzeczenia. Po pierwsze w zakresie stanu faktycznego sąd oparł się na wspólnym oświadczeniu (*joint stipulation*) stron stwierdzającym, iż odmowa przyjęcia CLS do programu RSO od początku oparta była na naruszeniu polityki niedyskryminacji i polityki „otwartego dostępu”. Przy czym to *all-comers policy* była bezpośrednią podstawą nieprzyznania CLS statusu RSO, co zwalnia sąd z obowiązku badania konstytucyjności *Non-discrimination Policy*⁹⁵. W toku rozprawy (*oral argument*) CLS starało się udowodnić, iż założenie to jest sprzeczne ze stanem rzeczywistym, gdyż pierwotnie podstawą wykluczenia organizacji była wyłącznie polityka niedyskryminacji. Argumenty te nie przekonały jednak większości, co zdaniem sędziego Alito pozwoliło jej na uniknięcie oceny

---

⁹³ Zob. m.in. J. S. Falchek, E. J. Schoen, *Christian Legal Society v. Martinez: rock, paper, scissors*, „Southern Law Journal”, 2011, t. 21, nr 2, s. 201–223; J. Willems, *The loss of freedom of association in Christian Legal Society v. Martinez*, 130 S. Ct. 2971 (2010), „Harvard Journal of Law & Public Policy”, 2011, t. 34, nr 2, s. 805–818; J. J. Hennessy, *University-funded discrimination: unresolved issues after the Supreme Court's „Resolution” of the Circuit split on university funding for discriminatory organizations*, „Iowa Law Review”, t. 96, nr 5, s. 1767–1789.

⁹⁴ Tamże, *Syllabus*.

⁹⁵ Tamże.

konstytucyjności *Nondiscrimination Policy*, która niewątpliwie narusza *Free Speech Clause* I Poprawki⁹⁶. Po drugie sąd uznał także, iż zarzut CLS naruszenia przez władze Hastings jego prawa do stowarzyszania się w celu wspólnej ekspresji może być rozpatrzony wspólnie z zarzutem naruszenia wolności ekspresji w ramach LPF. Szczególna ochrona prawna stowarzyszenia zagwarantowana w *Boy Scouts v. Dale* dotyczy bowiem sytuacji bezpośredniej ingerencji państwa w *freedom of association*. Natomiast CLS nie zostało zmuszone do określonego działania, a jedynie pozbawione określonych korzyści. Tym samym sąd ograniczył sprawę do rozstrzygnięcia zgodności *all-comers policy* z klauzulą swobodnej mowy/ekspresji w ramach LPF⁹⁷.

W toku dokonanej analizy SN uznał, iż polityka „otwartego dostępu” w pełni spełnia kryteria przewidziane dla *freedom of expression* w ramach ograniczonego forum publicznego. Zdaniem sądu o jej **zasadności** w świetle celów programu RSO świadczą następujące argumenty: 1) polityka ta gwarantuje dostępność korzyści wynikających z programu RSO wszystkim studentom, co jest szczególnie istotne ze względu na fakt, iż środki na utrzymanie programu pochodzą z obowiązkowych składek wszystkich studentów uczelni; 2) zastosowanie polityki „otwartego dostępu” zwalnia władze Hastings z konieczności badania podstaw przyjęcia przez daną organizację studencką regulacji członkowskich potencjalnie niezgodnych z polityką niedyskryminacji; 3) zastosowanie tej polityki umożliwi zbliżenie między jednostkami o różnym pochodzeniu i różnych przekonaniach, co wzmocni tolerancję i współpracę wśród studentów⁹⁸; 4) polityka ta służy także realizacji stanowego prawa antydyskryminacyjnego⁹⁹.

---

⁹⁶ Tamże, (J. Alito, dissenting). Twierdzeniu temu zaprzeczył sędzia Stevens w swoim zdaniu zbieżnym. Zob. tamże, (J. Stevens, concurring).

⁹⁷ Tamże: „In diverse contexts, our decisions have distinguished between policies that require action and those that withhold benefits [...]. In sum, we are persuaded that our limited-public-forum precedents adequately respect both CLS’s speech and expressive-association rights, and fairly balance those rights against Hastings’ interests as property owner and educational institution. We turn to the merits of the instant dispute, therefore, with the limited-public-forum decisions as our guide”.

⁹⁸ Zdaniem sędziego Kennedy’ego polityka „otwartego dostępu” gwarantuje także rolę programu RSO jako forum swobodnej wymiany poglądów i kontroli ich zasadności w toku otwartej, tj. pluralistycznej dyskusji, niekrępowanej przez przysięgę religijną. Zob. tamże, (J. Kennedy, concurring): „The era of loyalty oaths is behind us”.

⁹⁹ Tamże.

W opinii sądu podstawowym atutem *all-comers policy* jest jednak nie jej racjonalność, lecz neutralność ze względu na poglądy. Zdaniem sędzi Ginsburg „trudno wyobrazić sobie politykę bardziej neutralną ze względu na poglądy niż polityka nakazująca wszystkim grupom studenckim przyjęcie wszystkich chętnych”¹⁰⁰. Inaczej niż to miało miejsce w sprawach *Healy*, *Widmar* i *Rosenberger*, Hastings w ogóle nie jest zainteresowany w różnicowaniu poszczególnych grup studenckich ze względu na ich światopogląd, gdyż *all-comers policy* jest wzorcowo („podręcznikowo”) neutralna¹⁰¹. Przeciwnie stanowisko CLS, które podnosiło, iż neutralność polityki „otwartego dostępu” jest wyłącznie pozorna, a w rzeczywistości dyskryminuje ona światopogląd mniejszościowy, zostało w opinii większości odrzucone¹⁰². Zdaniem sądu argumentacja CLS jest efektem tego, że „myli on własne światopoglądowe zastrzeżenia wobec praw antydyskryminacyjnych (do których podnoszenia i głoszenia jest uprawniony) z dyskryminacją ze względu na poglądy”¹⁰³. Reasumując swoją analizę zasadności i neutralności *all-comers policy*, SN uznał politykę Hastings regulującą dostęp do programu RSO za zgodną z *Free Speech Clause* i oddalił powództwo CLS.

Christian Legal Society v. Martinez jest pierwszym orzeczeniem SN, które ogranicza swobodę ekspresji religijnej w ramach LPR. Ze względu na specyfikę ochrony prawnej gwarantowanej przez poszczególne klauzule I Poprawki orzeczenie to ogranicza także wolność religijną. Ta ostatnia nie korzysta bowiem w prawie stanowym z ochrony *Sherbert test* gwarantowanej przez *Free Exercise Clause*. Ze względu jednak na fakt, iż poczynawszy od orzeczenia z *Widmar* SN objął ekspresję religijną w ramach LPF ochroną *Free Speech Clause*, ta „rekompensowała” brak wystarczającej ochrony *religious speech* ze strony klauzuli swo-

¹⁰⁰ Tamże: „It is, after all, hard to imagine a more viewpoint-neutral policy than one requiring *all* student groups to accept *all* comers”.

¹⁰¹ Tamże: „In contrast to *Healy*, *Widmar*, and *Rosenberger*, in which universities singled out organizations for disfavored treatment because of their points of view, Hastings’ *all-comers* requirement draws no distinction between groups based on their message or perspective. An *all-comers* condition on access to RSO status, in short, is textbook viewpoint neutral”.

¹⁰² Stanowisko to zostało przyjęte przez sędziego Alito w zdaniu odrębnym.

¹⁰³ Tamże: „CLS is simply confusing its *own* viewpoint-based objections to non-discrimination laws (which it is entitled to have and [to] voice) with viewpoint *discrimination*”.

bodnej praktyki. W *Christian Legal Society v. Martinez* SN formalnie nie przełamując precedensu z *Widmar, de facto* analogicznie do swojej decyzji z *Roberts v. United States Jaycees* uznał, iż państwo ma żywotny interes w zwalczaniu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Zdaniem sądu interes ten przeważa nad prawem do wolności religijnej realizowanym w ramach LPF, a gwarantowanym przez klauzulę swobodnej mowy/ekspresji.

Powyższa konstatacja znajduje uzasadnienie między innymi w fakcie powołania się sędzi Ginsburg na argumenty o krzewieniu tolerancji i realizacji przez Hastings stanowego prawa antydyskryminacyjnego w ramach programu RSO. Co więcej, w swoim orzeczeniu SN *expressis verbis* odrzucił stanowisko CLS utrzymującego, iż jego regulacje nie dyskryminują ze względu na wynikającą ze statusu (*status*) osoby orientację seksualną, lecz zabraniają jedynie określonego postępowania (*conduct*) sprzecznego z wyznawanymi przez członków towarzystwa przekonaniami (*beliefs*)¹⁰⁴. W uzasadnieniu sąd powołał się na swoje orzeczenie z *Lawrence and Garner v. Texas*, w którym jednoznacznie zdystansował się od rozróżniania statusu osoby od jej postępowania w kontekście orientacji seksualnej¹⁰⁵. Jednocześnie sędzia Ginsburg powołała przykład hipotetycznej dyskryminacji kobiet w ramach założeń przedstawionych przez CLS, niedwuznacznie przyrównując wagę interesu państwa w zwalczaniu dyskryminacji ze względu na płeć z dyskryminacją ze względu na orientację seksualną¹⁰⁶.

Reasumując, należy podkreślić, iż werdykt SN w sprawie *Christian Legal Society v. Martinez* nie oznacza oczywiście, iż jednostka lub stowarzyszenie nie może posiadać i głosić poglądów sprzecznych z zakazem dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Oznacza natomiast, iż w oparciu o powyższe poglądy mogą one zostać pozbawione dostępu do ograniczonego forum publicznego, gdyż państwo (uczelnia) nie ma obowiązku umożliwiać takim podmiotom czerpania korzyści finansowanych ze środków publicznych. Innymi słowy, państwo ma żywotny interes publiczny w zwalczaniu

---

¹⁰⁴ Tamże.

¹⁰⁵ *Lawrence and Garner v. Texas*, 558, 575.

¹⁰⁶ Tamże: „If a hypothetical Male-Superiority Club barred a female student from running for its presidency, for example, how could the Law School tell whether the group rejected her bid because of her sex or because, by seeking to lead the club, she manifested a lack of belief in its fundamental philosophy?”.

niu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i nie będzie wspierać podmiotów, które takiej dyskryminacji się dopuszczają. Podstawą prawną takiej polityki państwa jest realizacja zasady równości wobec prawa gwarantowanej przez XIV Poprawkę do Konstytucji USA. Warto jednak podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, czy taka realizacja zasady równości nie prowadzi do zbyt daleko idącego ograniczenia prawa do wolności religijnej, gwarantowanego przez I Poprawkę tej samej konstytucji?